

EDEBİYAT TURİZMİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME (AN EVALUATION ON LITERARY TOURISM)

Ayşe Nevin SERT^{1*} (orcid.org/ 0000-0003-0751-9377)

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Turizm İşletmeciliği Bölümü, Ankara, Türkiye

Özet

Edebiyat turizmi, belirli yerleri ziyaret etmede birincil motivasyonun edebiyata duyulan ilgiden kaynaklandığı turizm biçimidir. Edebiyat turizmi kapsamında bir destinasyona o destinasyonun edebiyatla olan ilişkisine duyulan ilgi nedeniyle seyahat edilmektedir. Edebi eserlere ve edebi eserleri yazan yazarlara duyulan ilgi ve merak turizm faaliyetlerini oluşturabilmektedir. Öte yandan, turizm faaliyetleri de edebi eserlerin yaratılmasını, yayılmasını ve yorumlanmasını sağlamaktadır. Dolayısıyla edebiyat ve turizm arasında karşılıklı bir ilişki söz konusudur. Turizmi çeşitlendirmek ve daha çok gelir elde etme isteği edebiyat turizminin önemi her geçen gün artmaktadır. Edebiyat turizmi destinasyonlar açısından önemli bir çekicilik kaynağı olmakta buna bağlı olarak da turizm gelirlerini artırıcı bir etki oluşturmaktadır. Çalışmada, edebiyat turizmi ele alınarak önemine vurgu yapılmış ve edebiyat turizmine konu olan ürünlerin geliştirilmesi konusunda önerilerde bulunulmuştur. Destinasyonların kaynaklarını keşfedilerek yeni ürünler yaratılabileceği ve bu ürünlerin web siteleri, uygulamalar ve rehber kitaplar gibi araçlarla tanıtılabileceği görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Edebiyat Turizmi, Edebiyat Müzesi, Turizm

Abstract

Literary tourism denotes a type of travel where the primary motivation for visiting certain places is the interest in literature. In literary tourism, destinations are chosen because of their connection to literature. This could involve visiting places that inspired literary works or that hold significance to authors. Similarly, tourism activities can also contribute to the promotion and understanding of literary works. This creates a symbiotic relationship between literature and tourism. Concurrently, tourism activities contribute to the creation, dissemination, and interpretation of literary works, establishing a mutually beneficial relationship between literature and tourism. As the desire to diversify tourism and boost income gains prominence, literary tourism assumes greater importance by serving as a significant draw for destinations and contributing to increased tourism revenues. The importance of literary tourism is discussed in this study, with an emphasis on suggestions for developing literary tourism products. It has been observed that new products can be created by exploring the resources of destinations, and these products can be promoted through platforms such as websites, apps, and guidebooks.

Keywords: Literary Tourism, Literary Museum, Tourism

Giriş

Yazmak ve seyahat etmek, uygar insanın en büyük meşguliyetlerindedir. Her iki eylem de kişinin dünyaya dair ufkunu genişleterek değer yargılarını ve düşünme biçimlerini şekillendirmede önemli bir rol oynamaktadır. “Olay, düşünce, duygu ve hayalleri dil aracılığıyla estetik bir şekilde ifade etme sanatı” (TDK Sözlük, 2024) olarak tanımlanan edebiyatın, seyahat ile ortak amaca hizmet ettikleri söylenebilir. Her ikisi de insanın günlük yaşamın rutininden kaçma ve bu yolla “hayatın sıkıntısının” üstesinden gelme isteğine cevap verir. Edebiyatı veya seyahati hayatına katanların yolları bir yerde kesişir. Birbirinden çok uzak görünseler de aslında çok yakınlardır. Söz konusu yakınlık edebiyat turizmini ortaya çıkarmıştır (Ghetau ve Esanu, 2011; Akarçay ve Gökhan, 2017).

Edebiyat turizmi, belirli yerleri ziyaret etmek için birincil motivasyonun edebiyata olan ilgiyle ilişkili olduğu bir turizm şeklidir (Fox, 2008; Anjo, Sousa, Santos, Lopes Dias ve Valeri 2021; MacLeod, 2021). Edebiyat turizmi, edebi eserler veya yazarlarla ilişkilendirilen yerlere yapılan ziyaretleri içermekte olup geniş bir turist kitlesine hitap etmektedir. Ziyaretlerin temel motivasyonunu oluşturan edebiyatın destinasyon imajı, seyahat

*Sorumlu yazar: nevin.sert@hbv.edu.tr

DOI: 10.33083/joghat.2024.445

motivasyonu, davranış ve deneyim de dahil olmak üzere tüm seyahat sürecini etkilediği görülmektedir (Yu ve Xu, 2023). Özellikle son yıllarda turizm profesyonellerinin ve araştırmacıların ilgisini çekmeye başlamış olan edebiyat turizmi; evler, mezarlar, müzeler gibi yazarlarla ilişkili yerleri ziyaret etmek, festivaller veya anma törenleri gibi edebi etkinliklere katılmak ve belirli rotaları takip eden edebiyat turlarında yer almaya kadar geniş bir faaliyet yelpazesine sahiptir.

Edebiyat ve turizm arasındaki ilişki Roma dönemine kadar uzansa da (Hendrix, 2009), edebiyat turizmi İngiltere’de 18. yüzyılın ikinci yarısında ve 19. yüzyılın başlarında, o dönemin gençleri için popüler bir seyahat biçimi haline geldiğinde adını duyurmaya başlamıştır. Zaman içinde Avrupa’nın diğer bölgelerine, hatta Rusya ve Amerika Birleşik Devletleri’ne hızla yayılan edebiyat turizmi, artık sadece her yaşta meraklı okuyucunun değil, akademik dünyanın da ilgisini çekmeye başlamıştır (Ghetau ve Esanu, 2011). Her ne kadar edebiyat nedeniyle yapılan seyahateler uzun bir geçmişe sahip olsa da edebiyat turizmi üzerine yapılan akademik araştırmaların ancak 1990’dan itibaren görülmeye başlandığı söylenebilir (MacLeod, Shelley ve Morrison, 2018). Yapılan akademik çalışmalar önemli ölçüde edebiyat turizm destinasyonları (Busby, Brunt ve Lund, 2003; Müller, 2006; Hoppen, Brown ve Fyall, 2014; Şengel, Işkin, Zengin ve Sarıışık, 2019; Anjo, Sousa, Santos, Lopes Dias ve Valeri, 2021; Ingram, Themistocleous, Rickly ve McCabe, 2021), edebiyat turizm kaynaklarının turizmi geliştirme potansiyeli (Smith, 2012; Yiannakis ve Davies, 2012; Jiang ve Yu, 2020; Yıldırım ve Ergün, 2021; Erdoğan, 2023), edebiyat hacıları (Busby ve Shetliffe 2013; Brown, 2015), deneyim (MacLeod vd., 2018; MacLeod, 2021; Baleiro, 2023) ve motivasyon (Brown ve Gentile, 2015; Bu, Pan, Kong, Fu ve Lin, 2021) ile ilgili olduğu görülmektedir.

Turizm endüstrisinde önemli bir yeri olan ve her geçen gün büyüyen edebiyat turizmi, edebi mekanların turizmin gelişimine katkıda bulunmasını ve yerel ekonomiyi canlandırarak bir kaynağa dönüşmesini sağlamamaktadır (Çevik, 2020). Edebiyat turizmi sayesinde hiçbir çekiciliği olmayan dünyada sıradan yerler yoğun ilgi gören önemli birer turizm destinasyonlarına dönüşebilmektedirler (Watson, 2009). Edebi turizm faaliyetlerini bir çekicilik olarak kullanan bu amaçla yeni ürünler geliştiren ve tanıtan destinasyonlar, artan turist sayısından önemli bir gelir elde edebilmektedir. Buradan yola çıkarak çalışmanın amacı turizm endüstrisine yeni kapılar açan ve gelişmesine katkı sağlayan bir turizm çeşidi olan edebiyat turizmini ele alarak önemini belirtmek ve yaygınlaşmasını sağlamak konusunda önerilere yer vermektedir.

Kavramsal Çerçeve

Edebiyat ile turizm birinden uzak ve birbirine yaklaşamayacak iki kavram gibi görünse de yolları kesişmektedir. Edebiyat düşler yaratır, turizm ise bu düşleri gerçekleştirir. Dolayısıyla edebiyat turizmi kavramının temelinde, gerçek ya da hayali olayların duygulara ve anılara dönüştürülmesi gibi zahmetli bir süreç yatar. Edebiyat tutkunları, okudukları edebiyat eserleri ile duyularının bağlantı kurmasını sağlayacak fiziksel bir beden ararlar, turizm de aranan bu fiziksel bedeni sunar (Hoppen vd., 2014). Ghetau ve Esanu (2011), edebiyat manevi bir seyahat biçimidir, turizm ise onun yazıldığı mürekkeptir diyerek bu ilişkiyi özetlemiştir. Edebiyatın turizmle buluşmasıyla edebiyat turizmi olgusu ortaya çıkmıştır.

Edebiyat turizmi, turistin, yazarla sadece okuma yoluyla elde edemeyeceği, daha samimi ve ayrıcalıklı bir ilişki kurma arzusundan, arayışından kaynaklanan yeni bir turizm çeşididir (Watson, 2009). Bireylerin edebi çağrışımları olan yerlere seyahat etmesidir. Bunlar arasında yazarların doğum ve dinlenme yerleri, eski ikametgahları ve eserlerinde adı geçen yerler bulunmaktadır. Edebiyat turizmi, belirli yerleri ziyaret etmek için birincil motivasyonun edebiyata olan ilgiyle ilişkili olduğu bir turizm şeklidir. Bu durum, TV ve film uyarlamalarında kullanılan mekanları da kapsayacak şekilde genişletilebilir (Bailey, 2016). Baleiro ve Quinteiro’ya (2018) göre, edebiyat turizmi genellikle kültür turizmi veya miras turizminin bir parçası olarak görülmektedir. Edebiyat turizminin günümüzün “hac yolculuğu.” olduğunu, ‘edebiyat hacıları’ ya da ‘edebiyat seyyahları’nın yazarın motivasyonunu anlamak, keşfetmek ve edebiyatın yazıldığı koşulları görme aynı zamanda sorgulama şansı sunan yerlerde anlamlı deneyimler aramalarından ibaret olduğunu belirten tanımlar mevcuttur (Busby ve Shetliffe, 2013; Brown, 2015; Bailey, 2016). Bir diğer tanımda edebiyat turizmi, edebiyatla herhangi bir bağı olan şehir, kasaba, mekân (destinasyon) ve otellere (turistik çekicilik-üstyapı) yapılan seyahat olarak tanımlanmaktadır. Bu anlamda kentlerin doğa, tarih, sosyal ve kültürel yaşam gibi değerlerinin hem edebiyat hem de turizm için ortak noktalar, ortak kaynaklar olduğu ve hem edebiyatı hem de turizmi beslediği vurgulanmaktadır (Demirer 2015; Şengel, Işkın, Zengin ve Sarıışık, 2019). Öte yandan edebiyat turizmi, yalnızca yazarlar ve eserleriyle bağlantılı destinasyonlara değil, aynı zamanda hem geçmiş hem de bugüne ait çağdaş fikirlerin, geleneklerin, inançların ve göreneklerin aktarıldığı edebi mekânlara seyahat etmek anlamına gelir ki bu da söz konusu mekânların turistler için sosyal yaratımlar olarak yorumlanması demektir (Bu, Pan, Kong, Fu ve Lin, 2021). Bazı tanımlarda edebiyat turizminin kültürel olgu

olduğu vurgulanmakta ve edebiyat turizmini geçmiş ve çağdaş kültürle canlı bir bağlantı kurabilen ve farklı kitleler için deneyimler yaratma kapasitesine sahip, çeşitli biçimlerde ortaya çıkan karmaşık bir kültürel olgu şeklinde tanımlanabilmektedir (Brown ve Gentile, 2015). Ayrıca edebiyat turizminin medya ile ilişkisine vurgu yapılarak televizyon programları ve filmlerle ünlenen yerlere yapılan ziyaretler olarak tanımlanmakta olup film ve medya temelli turizmin öncüsü olarak kabul edilmektedir (McLeod, 2018). Edebiyat turizminin tanımlarına bakıldığında benzer noktalar görmek mümkündür. Tanımlardan yola çıkarak edebiyat turizmi edebiyatla ilgili yerlere yapılan seyahatleri, konaklamayı, yeme-içmeyi, dinlenmeyi, eğlenmeyi, gezme-görmeyi içeren tüm faaliyetlerin ve ilişkilerin bütünü olarak tanımlanabilir.

Edebiyat turizmi, yazarlar veya yazdıkları eserler popüler hale geldiğinde, insanların ya yazarla ilişkilendirilen yerlere (örneğin doğum yeri, evi, mezar yanı) ya da eserlerinde yer alan yerlere gitmeyi, görmeyi veya deneyimlemeyi istediklerinde ortaya çıkar (Hoppen vd., 2014). Edebiyat turizmi mekanları, biri eserle diğeri yazarla ilişkili olmak üzere iki kategoriye ayrılabilir. Bununla birlikte edebiyatla ilgili mekanlar ziyaretçileri için özel ve genel niteliklere sahiptirler. Özel nitelikler arasında yazarla olan bağlantı (örneğin Jane Austen'ın ikamet ettiği Bath kasabası), hikayelerin geçtiği ortamlarla, mekânlarla olan ilişkiler (örneğin Ayı Paddington'a adını veren Paddington İstasyonu), duygusal değerler, nostalji, hafıza ve sembolizmle olan ilişkiler yer almaktadır. Özel niteliklerin edebiyatla doğrudan bir bağlantısı varken genel nitelikler, ilgi çekici ortamlar, tesisler, hizmetler ve güzergâh üzerindeki konumu gibi destinasyonunun genel çekiciliğine vurgu yapar (Ingram vd., 2021). Özel ve genel nitelikler açısından bakıldığında ziyaretçiler için her ikisinin de önemli olduğu söylenebilir. Geçmişle bugün arasında bir köprü görevi de gören edebiyat turizmi hayal gücünün kullanılmasıyla geçmişin kapılarını açan ve geçmişle bağ kurulmasını sağlayan kullanışlı bir anahtar işlevi görmekte ve böylece edebiyat turistlerinin mekanları geçmişle, geçmişi de hikayelerle ilişkilendirmelerine yardımcı olmaktadır (Brown, 2016).

İstanbul, Paris, Dublin, Semerkant, Londra, St. Petersburg, Mekke, Kahire ve Transilvanya gibi birçok tarihi ve kültürel şehir klasik yazarların eserlerinde sıklıkla işlenmiştir. Bu şehirler edebiyat turizmi açısından önemli bir turistik destinasyon olarak seyahat edenlere kapılarını açmaktadır. Sadece klasik yazar ve eserler değil antik yazarların eserlerine uygun bir şekilde oluşturulmuş bazı turistik rotalar ve ürünler de mevcuttur. Örneğin Homeros'un İlyada'sı ve Odessa sayesinde Troya antik kenti bir seyahat rotası ve turizm merkezi haline gelmiştir Aynı şekilde modern edebiyat eserleri de rotalar oluşturmaktadır. J.K. Rowling, Dan Brown ya da Stephenie Meyer gibi yeni nesil yazarlar dünya edebiyat haritasında yerlerini almışlardır (Hoppen vd., 2014). Dan Brown'nun Da Vinci'nin Şifresi kitabı ve kitaptan uyarlanan filmi nedeniyle İstanbul edebiyat turistlerinin ilgisini çekmektedir. Ahmet Hamdi Tanpınar, Tevfik Fikret, Orhan Kemal, Orhan Pamuk gibi yazarlar da İstanbul'u edebiyat tutkunları için çekici kılan yazarlardan bazılarıdır.

Sevilen, hayranlık duyulan yazarlarla veya eserleriyle ilişkili nesnelere, hatırası olan yerleri, eşyaları görebilme veya bunlara dokunabilme olanağı sunmasından dolayı edebiyat meraklılarına zenginleştirilmiş bir deneyim sunar. Turizm deneyimi, yalnızca nesnelere veya somut manzaraları değil aynı zamanda duyular veya zihin tarafından tetiklenen duyguları da içermektedir. Jiang ve Yu (2020), edebiyat turizminin algı, hayal gücü, anlayış ve duygu boyutlarına bağlı olarak tüketildiğini belirtmişlerdir. Söz konusu boyutlar birbirleriyle etkileşim halinde edebiyat turizm deneyimini oluşturmaktadır. Bu etkileşimin yarattığı değer o kadar güçlüdür ki, önemli yazarlar ve kitaplarıyla ilgili belirli yerler her ay milyonlarca turisti kendine çekebilmektedir (Anjo, 2021). Örneğin yazar Jane Austen'ın İngiltere'deki Chawton kasabasında "Emma" romanını yazdığı masayı görebilmek bahsi edilen eşsiz deneyimi sunabilmektedir (Hoppen vd., 2014). Edebiyat turizminin aynı zamanda benzersiz olma gibi bir özelliği de vardır. Turistler aynı mekanları, nesnelere ve yerleri dolayısıyla edinecekleri deneyimleri başka bir destinasyonda bulamaz, yaşayamazlar (Çevik, 2020).

Kişileri edebiyat turizmine yönlendiren çeşitli sebepler vardır. Bununla birlikte edebiyat turistlerinin motivasyonları genel olarak hem sanatçıların yaşamlarına hem eserlerine hem de eserlerinde ölümsüzleştirilen yerlere olan ilgiyle bağlantılıdır. Ayrıca, maneviyat, kültürel gelişim, kaçış, tarih ile duygusal bağ ve etkileşim, estetik zevk arayışı, geçmişin anıları, nostalji, turistlerin edebi destinasyonları neden ziyaret ettiklerini açıklayabilecek diğer motivasyon faktörleridir. Nostalji faktörü geçmişi idealize ederek, idealize edilen geçmişle bugün arasında bağ kurarak edebi yerleri çekici hale getiren en önemli motivasyon faktörlerinden biri olarak görülmektedir (Bu, 2021).

Turizm endüstrisinde önemi her geçen gün artan edebiyat turizm Fox'a (2008) göre M.Ö.5. yüzyılda Herodot'un "Tarih" adlı eserinin yayınlanmasından sonra varlıklı Yunanlıların ve daha sonra Romalıların bu eserin izinde Nil'e seyahat etmeye başlamasıyla doğmuştur. Hendrix (2008) ise edebiyat turizminin kökenini 15. yüzyıla dayandırmaktadır. 15. yüzyılda matbaa yaygın olarak kullanılmaya başlamıştır ve bu durum iki

açından Avrupa'da edebiyat gezilerinin gelişmesine katkı sağlamıştır. Birincisi daha fazla insan kitaplara erişme olanağı elde etmiştir, ikincisi ise “edebi şöhret” kavramı ortaya çıkmıştır. “Edebi şöhrete” sahip olan yazar ve eserler ilgi görmeye başlamıştır. Örneğin edebiyat hacıları bu yüzyılda ünlü bir İtalyan yazar ve şair olan Francesco Petrarca'nın evini ve sevdiği kadın Laura'nın anısıyla bağlantılı Güney Fransa'daki yerleri ziyaret etmeye başlamışlardır (Baleiro, 2023). Takip eden üç yüz yıl boyunca, ziyaretçiler (çoğunlukla Avrupa'da) yazarların mekanlarına (evlerine ve mezarlarına), edebi metinlerde tasvir edilen kurgusal olan veya olmayan mekanlara seyahat etmişlerdir (Hendrix, 2008). Edebiyat turizminin, 17. ve 18. yüzyıllarda çoğunluğu erkek olan genç aristokratların Avrupa'da hac yolculuğuna çıktıkları Büyük Tur'a (Grand Tour) dayandırılabilceği de ileri sürülmektedir (Baleiro, 2023). 18. ve 19 yüzyılda genç aristokratların eğitimlerinin tamamlayıcı bir parçası olarak görülen Rönesansın doğduğu, hüküm sürdüğü özellikle İtalya ve Fransa gibi sanatsal ve kültürel açıdan önemli Avrupa ülkelerine yapılan Büyük Tur (Grand Tour) olarak adlandırılan seyahatler yapılmıştır. Büyük Tur kapsamında edebiyatçıların evleri, yaşadıkları yerler ve mezarları ziyaret edilmiştir. Söz konusu ziyaretler edebiyat turizminin yaygınlaşmasında önemli bir rol oynamıştır. Aynı zamanda teknolojik ilerlemeye paralel olarak ulaşımda yaşanan gelişmeler, romantizm akımının başta edebiyat olmak üzere her alanda popülerleşmesi geniş toplum kesimlerini etkilemiştir. Özellikle de eğitilmiş orta sınıf okurların “popüler romancı ve şairlerine” yönelik ilgisinin artmasını sağlamıştır (Baleiro, 2022).

19. yüzyıl, edebi mekanlara yönelik cazibenin pekişmesine ve edebi destinasyonların korunup inşa edilmesine tanıklık ettiği için edebiyat turizminin gelişiminde özellikle belirleyici olmuştur (örneğin, İngiltere'de Stratford-upon-Avon kasabasında Shakespeare'in doğduğu ev ve William Wordsworth, John Keats gibi ünlü şairlerin yaşadığı göller bölgesi). Avrupa'da 19. yüzyılda edebiyat turizminin gelişimi, ulaşımdaki ilerlemeler ve Romantizm akımı gibi daha geniş sosyal ve kültürel eğilimleri yansıtmaktaydı. Romantizm akımı, peyzaja olan ilgi, duyguların yüceltilmesi, hayal gücü ve yazarların dehasına duyulan hayranlıkla birlikte, ünlü yazarları besleyen ve onlara ilham veren yerlerin ziyaret edilmesine olan ilgili artırmıştır. Bu amaçla, rehber kitapların (örneğin, 1847'de William Howitt'in yazdığı “Homes and Haunts of the Most Eminent British Poets” kitabı) yayınlanması da okuyucuları yazarların evlerini ve edebi eserlerde anlatılan manzaraları, mekanları, yerleri ziyaret etmeye teşvik etmiştir (Macleod, 2021).

Günümüzde İngiltere, Fransa ve Amerika Birleşik Devletlerinden başlayarak birçok ülke, şehir, kasaba hatta köyler önde gelen edebiyat turizmi destinasyonları haline gelmiş ve önemli bir gelir kaynağı olmuştur (Baleiro, 2023). Dolayısıyla edebiyat turizminin oldukça karlı bir turizm çeşidi olduğu söylenebilir. Shakespeare'in doğduğu İngiltere'nin Stratford-Upon-Avon kasabası bunun en güzel örneğidir. Turistlerin kasabada yaklaşık 152 milyon avro harcadığı ve her ay yerel ekonomiye yaklaşık 13 milyon avro kazandırdığı hesaplanmıştır (Agarwal ve Shaw, 2017). Harry Potter kitapları ve filmleri İngiltere'deki Alnwick Kalesi'ne gelen ziyaretçi sayısını %120, Gloucester Katedrali'ne gelen ziyaretçi sayısını ise %50 artmasını sağlamış olup, 9 milyon avro turizm geliri oluşturduğu tahmin edilmektedir. Son yıllarda artan ilgiyle birlikte edebiyat festivalleri de diğer bir gelir kaynağıdır. İngiltere'de Bath kasabasındaki Jane Austen Festivaline on günde 1.600 kişi katılmıştır (Bailey, 2016).

Edebiyat turizminin önemli diğer bir çekicilik aracı ise edebiyat müzeleridir. Yazarların zamanına ve mekanına dair bir kanıt olan ve yazarların yakınlığını hissetmeye, yazarla bir bağ kurmaya davet eden edebiyat müzeleri, ziyaretçilerinin, okudukları kitaplardaki kurgunun ardındaki gerçeklere ulaşmak aynı zamanda yazarların kendi zihinlerindeki portrelerini tamamlamak ve okuma eylemine farklı bilgi eklemek gibi beklentilerini karşılayabilmektedir (Hendrix, 2013). Edebiyat müzeleri çeşitli şekillerde görülmektedir. Bunlar yazarın doğduğu, öldüğü veya yaşadığı evler, yazarın hiç yaşamadığı evler, kurgusal karakterlere veya edebi kitaplara atfedilen müzeler, belli bir coğrafyaya ait edebi türle ilgili müzeler, belli bir edebi sanatla ilgili müzeler ve eko-edebiyat müzeleri veya bir yazarın yaşadığı ya da eserinde tarif ettiği alanlar olabilir. Eski yazarların evlerinde kurulan geleneksel edebiyat müzelerinin (yazar evi müzelerinin) yanı sıra, yazarın yaşamıyla hiçbir ilişkisi olmayan tarihi binalarda veya yeni inşa edilen yapılarda edebiyat müzeleri bulunmaktadır. İster eski ister yeni binalarda olsun edebiyat müzeleri edebiyatı ve yazarları belgeleyip herkese tanıtır aynı zamanda unutulmamasını sağlar. Bunu yaparken kitaplardan, el yazmalarından, edebi yazma zanaatı için kullanılan araçlardan, fotoğraflardan, videolardan, çeşitli kişisel objelerden, dönem eşyalarından veya replikalarından yararlanır. Sayılan tüm nesnelere, araç gereçler belirli düzende yerleştirilip dekore edildiğinde bir tür otobiyografik anıt yapı haline gelirler. O mekânda yaşayan kişiye dair bir vizyon oluştururlar (Adıgüzel, 2017; Baleiro, 2022). Dünyanın birçok ülkesinde, şehrinde tanınmış, sevilmiş ve iz bırakmış yazarlar adına edebiyat evleri ve müzeleri vardır. Namık Kemal müze evi, Ahmet Hamdi Tanpınar müzesi (Türkiye), Victor Hugo Evi Edebiyat Müzesi (Fransa), Sherlock Holmes Müzesi (İngiltere), Edgar Allan Poe Müzesi (Amerika), Lin Yutang Evi (Tayvan), Lu Xun Native Place (Çin), Tolstoy Müzesi (Rusya) bunlardan bazılarıdır.

Edebiyatla ilişkili olarak yapılan seyahatlerden doğan edebiyat turizminin önemi her geçen gün artmaktadır. Edebiyat turizmi kapsamında yazarların yaşadıkları yerlere, mezarlarına, evlerine ya da eserlerin geçtiği çeşitli mekanlara seyahatler yapılmaktadır. Söz konusu seyahatler kişileri sevdikleri, merak ettikleri yazarlarla veya eserlerde yer alan mekanlarla bağ kurmalarını sağlar. Gittikçe büyüyen edebiyat turizminin, turizm endüstrisi içindeki önemi artmaktadır (Jenkin ve Lund, 2019). Bu bağlamda, turist rehberleri birer hikaye anlatıcıları olarak destinasyonlarla ziyaretçileri birbirine bağlayan, bir köprü görevi gören kişiler olarak (Karacaoğlu, 2024) edebiyat turlarında kilit rol oynamaktadır. Edebiyat turizminin sahip olduğu bazı avantajlar önemin artmasına katkıda bulunmaktadır. Söz konusu avantajlardan biri, yazarın masası, yazarken kullandığı daktilo, kalem gibi araçlar, yaşadığı ev, yürüdüğü yol, mezarlar, yazılan eserlerde tasvir edilen mekanlar gibi geniş bir yelpazede destinasyonlarda çok çeşitli edebiyat turizm ürünleri oluşturulabilmesidir. Diğer bir avantaj ise her mevsimin edebiyat turizm için uygun olmasıdır.

Sonuç

Yaklaşık son beş yüzyıldır kitaplar ve edebiyatçılar seyahat motivasyonunu etkilemiş, yazarların doğum yerlerine, evlerine ve mezarlarına, kurgusal ve kurgusal olmayan edebi metinlerde tasvir edilen yerlere, edebiyatın ve yazarların yüceltiği mekanlara ziyaret etmelerini teşvik etmiştir (Baleiro, 2023). Edebiyat turizmi farklı deneyimler yaşamak isteyenleri, edebiyat tutkunlarını yazarların hayatlarıyla ve onların yaratıcı fikirleriyle bağlantılı yerleri aramaya teşvik etmektedir (Macleod vd., 2018).

Edebiyat hayal dünyası ve hayaller yaratır. Yaratılan hayal dünyasını ve hayalleri en güzel ve en gerçekçi hale getirmek ve beklenen deneyimi sunmak da turizm endüstrisinin dolayısıyla edebiyat turizminin sorumluluğu söylenebilir (Bailey, 2016). Gerçek veya hayali mekanlarda yaşatılan edebi karakterler, hikayeler, öyküler, şiirler kısacası edebiyatla ilgili her şeyle bağlantılı olan edebiyat turizmi büyüyen bir uluslararası pazar haline gelmiştir (Ingram, vd., 2021). Günümüzde, 'en sevdiğiniz yazarın doğduğu, büyüdüğü, kur yaptığı, yaşadığı ya da öldüğü' yerlerden, 'en sevdiğiniz kitapların yazıldığı' yerlere ve 'bu kitapların geçtiği' yerlere kadar geniş bir yelpazede edebiyat turizmi alanlarını ziyaret etmek mümkündür (Hoppen vd., 2014).

Edebiyat turizme olan ilginin artmasıyla kişilerin ve grupların ihtiyaç ve beklentilerini karşılamak için dünya çapında birçok edebiyat turizmi ürünü geliştirilmiştir. Örneğin İngiltere'de, edebiyat turizmi ticari açıdan önemli bir fenomen haline gelmiştir ve bunun bir sonucu olarak, Northumberland'deki "Catherine Cookson County", "Shakespeare'in Stratford'u", "Bronte'lerin Yorkshire'ı", "Hardy'nin Wessex'i", "Wordsworth'ün Göller Bölgesi", gibi edebiyatla bağlantılı yerler destinasyonları tanıtmak için sıklıkla kullanılmaktadır (Hoppen vd., 2014).

Edebiyat turizm ürünlerini oluşturup tanıtırken bazı araçlara gerek duyulmaktadır. Söz konusu araçlardan bir tanesi rehber kitaplar destinasyonda edebiyat turizminin popüler olmasını sağlayabilir. Bunun en güzel örneğini İngiltere ve İrlanda'da yayınlanan rehber kitaplardır. 1977'den beri üçüncü baskısı yayınlanan ve muhtemelen türünün en popüler ve kapsamlı rehberi olan "The Oxford Guide to Literary Britain and Ireland" rehber kitabı birçok edebiyat turistinin ilgisini çekmiştir. Rehber kitaplar yanında Bununla birlikte kartpostallar, kitap ayraçları, takvimler ve diğer hediyelik eşyalar gibi genellikle edebi bir destinasyondan satın alınabilen ürünler de çok sayıda satılabilmektedir. Hediyelik eşyalar destinasyonlarda satıldığı gibi çevrimiçi mağazalarda da satılmaktadır. "TheLiteraryGiftCompany.com", "WritersGifts.co.uk" veya "BookishEngland" bunlardan bazılarıdır (Hoppen vd., 2014).

Her alan da olduğu gibi edebiyat turizmi de internet ve cep telefonu uygulamalarının sanal dünyasında kendine yer bulmaya başlamıştır. Uygulamalarla destinasyonda bulunan edebiyat turizm ürünlerini anlatan, rotalar çizen, hikayeler anlatılmaktadır. Edinburgh'lu yazar Ian Rankin için bir uygulama yapılmıştır. Yazarın yayıncısı tarafından yaptırılan, Edinburgh'da sanal rehberli tur işlevi gören, hikayeler ve karakterler için önemli yerler hakkında arka plan bilgisi veren ücretsiz bir uygulama olan "Ian Rankin's Edinburgh" iyi bir örnektir (Hoppen, 2014). Öte yandan edebiyat turizmine yönelik web siteleri de her geçen gün daha çekici hale gelmektedir. Sanal edebiyat haritaları ve hatta edebiyat meraklılarının uygun bir seyahat programı oluşturmalarına yardımcı olacak rota planlayıcıları, podcast, röportaj ve edebi eleştirilerin yer aldığı, gerçek mekânları konu alan kısa öykülerin veya şiirlerin olduğu, dönem müziği eşliğinde romanlara konu olan sokakların, evlerin gezilebildiği web siteleri, bloglar ve uygulamalar bulunmaktadır. Kitaplar, kartpostallar, uygulamalar, bloglar ve web siteleri sayesinde turistlerin merak duygusu uyandırılmakta aynı zamanda da gezmeyi kolaylaştırmaktadır. Böylece edebiyat turizm destinasyonları daha çok kişiyi kendine çekebilmektedir. Edebiyat turizmi destinasyon gelişimi ve rekabetçiliğinde kilit bir rol oynamaktadır. Edebiyat turizmini ve destinasyonlarını daha popüler hale getirerek turizmin pazar payını artırmak, bir destinasyona

ilişkin algıları değiştirmek ve turizm sezonunu uzatmak yeni edebiyat turizmi ürünleri oluşturarak yukarıda sözü edilen tanıtım çalışmalarlarıyla bu ürünleri popüler hale getirmek mümkün olabilmektedir.

Edebiyat turizmine olan ilginin artmasına ve dünyanın birçok yerinde çok önemli potansiyel kaynaklara sahip olmasına rağmen turizm paydaşları tarafından göz ardı edildiği söylenebilir. Benzer şekilde, akademik olarak da edebiyat turizmini, diğer özel ilgi turizmi türlerine göre daha az araştırılmış bir alan olduğu ileri sürülebilir. Oysa edebiyat turizmi, birçok turizm türü ile yakın ilişkisi olan ve kendi içinde farklı türleri bulunan ve sahip olduğu kaynaklarıyla gelişmeye açık bir alandır (Çevik, 2020). Destinasyonlar kaynaklarını gözden geçirerek edebiyat turizmi ürünleri oluşturabilir, bu yolla ziyaretçi sayılarını artırabilirler.

Kaynakça

- Adıgüzel, F. B. (2017). Edebiyat müzeleri ve müzede edebiyat eğitimi. *Milli Eğitim Dergisi*, 46(214), 85-104.
- Agarwal, S., and Shaw, G. (2017). Heritage, screen and literary tourism (Vol. 80). Channel View Publications.
- Akarçay, P., and Gökhan, A. K. (2017). A 'language' of modern enchantments: The magic of literature in tourism. *International Journal of Language Academy*, 5(6), 12-25.
- Anjo, A. M., Sousa, B., Santos, V., Lopes Dias, Á., and Valeri, M. (2021). Lisbon as a literary tourism site: Essays of a digital map of Pessoa as a new trigger. *Journal of Tourism, Heritage and Services Marketing (JTHSM)*, 7(2), 58-67.
- Baleiro, R. (2023). Understanding visitors' experiences at Portuguese literary museums: An analysis of TripAdvisor reviews. *European Journal of Tourism Research*, 33, 3305-3305.
- Baleiro, R., and. Quinteiro, S. (2018). Key concepts in literature and tourism studies. Lisbon: University of Lisbon
- Brown, L. (2016). Tourism and pilgrimage: Paying homage to literary heroes. *International Journal of Tourism Research*, 18(2), 167-175.
- Brown, L., and Gentile, R. (2015). A life as a work of art: Literary tourists' motivations and experiences at Il Vittoriale Degli Italiani. *European Journal of Tourism, Hospitality and Recreation*, 6(2), 25-47.
- Bu, N. T., Pan, S., Kong, H., Fu, X., and Lin, B. (2021). Profiling literary tourists: A motivational perspective. *Journal of Destination Marketing and Management*, 22, 1-10.
- Busby, G., Brunt, P., and Lund, J. (2003). In Agatha Christie country: Resident perception of special interest tourism. *Tourism*, 51(3), 287-300.
- Busby, G., and Shetliffe, E. (2013). Literary tourism in context: Byron and Newstead Abbey. *European Journal of Tourism, Hospitality and Recreation*. 4(3), 5-45.
- Çevik, S. (2020). Literary tourism as a field of research over the period 1997-2016. *European Journal of Tourism Research*, 24, 2407-2407.
- Demirer, D. (2015). Kültürel Mirasın Sürdürülebilirliği Kapsamında Edebiyat Turizminin Yönetici ve Tüketici Perspektifinden Değerlendirilmesine Yönelik Bir Araştırma. Unpublished Master's Thesis, Düzce University Institute of Social Sciences, Düzce.
- Erdoğan, Z. Y. (2023). Cumhuriyet döneminde Türk edebiyatının turizme etkisi ve edebiyat turizmi kapsamında alternatif destinasyon önerileri. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 34(3), 395-408.
- Fox, R. (2008) 'Marin Držić: A case for Croatian literary tourism'. *Journal of Heritage Tourism*, 3(2), 138. - 153.
- Ghetau, L., and Esanu, L. V. (2011). Literary tourism as a promoter of cultural heritage. *WIT Transactions on Ecology and the Environment*, 150, 345-353.
- Hoppen, A., Brown, L., and Fyall, A. (2014). Literary tourism: Opportunities and challenges for the marketing and branding of destinations?. *Journal of Destination Marketing and Management*, 3(1), 37-47.
- Ingram, C., Themistocleous, C., Rickly, J. M., and McCabe, S. (2021). Marketing 'Literary England' beyond the special interest tourist. *Annals of Tourism Research Empirical Insights*, 2(2), 1-10.
- Jenkin, I. and Lund, K. A. (2019). Literary tourism: Conclusions and practical application. In I. Jenkin and K. A. Lund (Eds.), *Literary Tourism: Theories, Practice and Case Studies* (pp. 179-183). CABI.

- Jiang, L. and Yu, L. (2020). Consumption of a literary tourism place: a perspective of embodiment. *Tourism Geographies*, 22(1), 127-150.
- Karacaoğlu, S. (2024). The Role and Power of Tour Guides as Storytellers in Cultural Heritage Tourism. *Journal of Management and Economic Studies*, 6(2), 219-229.
- MacLeod, N., Shelley, J., and Morrison, A. M. (2018). The touring reader: Understanding the bibliophile's experience of literary tourism. *Tourism Management*, 67, 388-398.
- MacLeod, N. (2021). 'A faint whiff of cigar': The literary tourist's experience of visiting writers' homes. *Current Issues in Tourism*, 24(9), 1211-1226.
- Müller, D.K. (2006). Unplanned development of literary tourism in two municipalities in rural Sweden. *Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism*, 6(3), 214-228.
- Smith, Y. (2012). Literary tourism as a developing genre: South Africa's potential (Doctoral dissertation, University of Pretoria).
- Şengel, Ü., Işkin, M., Zengin, B., and Sarıışık, M. (2019). Tourist destinations in literary works: The novel "A Memento for İstanbul". *Anais Brasileiros de Estudos Turísticos*, 9, 1-19.
- TDK Sözlük (2024). Türk Dil Kurumu Sözlükleri. <https://sozluk.gov.tr>, Erişim Tarihi: 18.08.2024.
- Yiannakis, J.N., and Davies, A. (2012). Diversifying rural economies through literary tourism: a review of literary tourism in Western Australia. *Journal of Heritage Tourism*, 7(1), 33-44.
- Yıldırım, H. M. and Ergün, B. (2021). Edebiyat turizmi: Kazdağları üzerine bir inceleme. *Seyahat ve Otel İşletmeciliği Dergisi*, 18(2), 293-316.
- Yu, X., and Xu, H. (2023). Text-induced travels: A self-determination perspective. *Annals of Tourism Research*, 101, 103599, 2-12.
- Watson, N. (2009). Literary tourism and nineteenth-century culture. Basingstoke: Palgrave.